

Az igazi zseni előtt nincs országhatár

Csak a szeretet szab határt

Idén ünnepeljük Marc Chagall, a világ egyik legismertebb és nemzetközileg legelismertebb modern művésze születésének 130. évfordulóját (1887. július 6. – 1985. március 28.). Zsidó családba született a belarusz Vicebszkben, Szentpéterváron tanult, majd az inspirációkkal teli Párizst választotta második otthonául, és majd egy évszázadig élt.

Marc volt a legidősebb a kilenc testvér közül a Chagall családban. Akkoriban Vicebszk területén sok zsidó élt. Marc a helyi vallásos iskolákba járt, héberül tanult és az Ószövetséget tanulmányozta. Ezek a tanulmányok nagy hatással voltak későbbi festészetének tartalmára és motívumaira. Chagall zsidó identitása nagyon fontos volt a számára, megpróbálta összeegyeztetni a régi zsidó hagyományokat a modern művészettel. A haszidikus vallásos hit tiltja Isten bármilyen teremtményének ábrázolását, így Chagall olyan otthonban nőtt fel, ahol nem voltak képek. Ezeket Vicebszk utcáin kereste, megőrizte őket emlékezetében, hogy későbbi munkáiban felhasználhassa. Marc rajz tehetsége volt az utolsó, amire szegénységben élő családjá számított volna tőle. Apja hering-nagykereskedésben dolgozott, míg anyja egy kis vegyesboltot vezetett. Mégis, addig nyugatta anyját, míg el nem vitte a helyi művészeti iskolába. Az anya erőfeszítései szabadították fel a gyermek Chagallt abból a világból, amelybe született, és így nyílt lehetősége rá, hogy tehetségét kibontakoztathassa. Anyja arra ösztönözte, hogy használja ki képességeit, ezért a fia hamarosan rajz-, ének- és hegedűórákat vett. Apja egyáltalán nem volt lelkes Marc érdeklődésével kapcsolatban, de támogatta, amint azt Marc le is írta: „5 rubelt szórt ki az udvarra, és ki kellett szaladnom, hogy felszedjem a pénzt.”

Első hivatásos művészettanára a helybéli festő, Jugyelj Pen volt. Itt látható Chagall-portréja ma a Belarusz Nemzeti Művészeti Múzeumban található. Érezhető, mennyi szeretettel, gyengédséggel és hálával ír Chagall a családjáról az *Életem* című könyvében, amelyet 1921–22-ben írt, míg arra várt, hogy a hatóságok megadják az engedélyt második párizsi útjához. Vicebszk inspirációk kimeríthetetlen forrása lett Chagall számára. Szé-

kesegyházakat, templomokat és régi utcákat, apró házakat és boltokat, a helyi élet mindennapjait, fakerítéseket, lovas kocsisokat örökített meg vásznain a párizsi látképek mellett, míg az égen híres angyalai és szerelmesei szállnak. Nem számított, milyen messzire vetődött, a művész mindig megőrizte hazáját a lelkében. „Mélyen szeretem szülővárosomat, Vicebszket, nemcsak azért, mert ott születtem, hanem legelsősorban azért, mert ott fedeztem fel művészetem színeit egész életemre...”

A Pakrouszkaja utcai ház, ahol Chagall gyermekkorát és serdülő éveit töltötte, súlyosan megrongálódott ugyan a második világháborúban, de csodával határos módon megmaradt. A Marc Chagall Múzeumot 1997-ben nyitották meg itt. 1906-ban Chagall Szentpétervárra költözött, ami akkoriban az orosz birodalom fővárosa és a művészeti élet központja volt. Két évig tanult Leon Baksztnál. 1910-ig maradt Szentpéterváron, és gyakran hazalátogatott Vicebszkkbe, ahol találkozott szerelmével, Bella Rosenfelddel. Ám az ígéret földje, ahová teljes szívéből vágyakozott, Párizs volt. „Párizs! Nincs számomra édesebb szó! Saját szememmel vágytam látni mindazt, amiről oly régen hallottam: a szem forradalma, a színek forrongása, melyek spontán és sajátos módon olvadnak egymásba a vonalak áradatában. Ilyet nem lehetett látni az én városomban. A művészet napja csak Párizsra sütött.” Párizsban, ahová „maga a végzet sodorta”, kristályosodott ki véglegesen Chagall stílusa. Festményei hamarosan a legújabbban szárba szökkenő avantgárd stílusjegyeket mutatták, melyeket egyéni színekkel és képzeletvilágával gazdagított. A Louvre, a múzeumok, szalonok és magángalériák váltak az igazi művészeti akadémiává számára. A nagyváros utcáiból is tanult, melyeket az ő szemében a „szabadság utánozhatatlan fénye” világított meg. Chagall behatóan tanulmányozta a művészeti újításokat és mozgalmakat az impreszionistáktól a kubistákig. Különösen csodálta Vincent Van Gogh ecsetkezelését. Párizsban élt számos hasonló gondolkodású értelmiségi és művész – Vaszilij Kandinszkij, Chaim Soutine és Ossip Zadkine is. Így Chagallnak nem okozott gondot a beilleszkedés és a francia művészelittel való találkozás. Megismerkedett Pablo Picassóval, George Braque-kal, Robert Delaunay-val és Guillaume Apollinaire-rel, aki Chagall munkáit „természetfölöttinek” tartotta. „Hirtelen elkezd festeni. Megragadja a templomot, és a templommal fest. Megfogja a tehenet, és azzal fest” – mondta tehetségéről egy másik barátja, az író Blaise Cendrars. Chagall egy művészkommunában talált magának szobát a Montparnasse közelében, a La Ruche-ben. Nagy szegénységben és szükségben élt. A látogatóba érkező barátoknak várniuk kellett, amíg felöltözik, mivel meztelenül festett, nehogy összefestékezze egyetlen ruháját.

Műveit különböző párizsi szalonokban állították ki, de nem volt önálló kiállítása, és csak néhány festményt sikerült eladnia. 1914-ben

Apollinaire beajánlotta Chagallt a német expresszionista Herwarth Waldennek, aki rendkívül érdekesnek találta egyedi művészi látásmódját, és felajánlotta, hogy rendez neki egy nagyszabású önálló kiállítást Berlinben. Chagall boldogan fogadta el az ajánlatot, mert azt remélte, végre nevet szerezhethet magának, és anyagi gondjai is megoldódnak. A berlini kiállítás sikeres volt, Chagall mégsem tudta learatni a hasznát, mert 1914 júniusában átlépte a határt, hogy Vicebszkben meglátogassa családját és szerelmét, Bellát. Kitért az első világháború, és Chagall ott rekedt szülővárosában. 1923-ig nem térhetett vissza Párizsba.

A szerelem ábrázolását Chagall művein kivétel nélkül Bella Rosenfeldhez kötik. 1909-ben találkoztak, és első látásra egymásba szerettek. „Csendje az enyém. Szeme az enyém. Úgy érzem, mindig is ismert, ismerte a gyerekkoromat, a fiatal éveimet és ismeri a jövőmet.” Az elmélkedő, festészetében elmerülő Marc nem tűnt fel senkinek, de Bella már akkor felismerte a tehetségét. Ő lett Marc múzsája, és vásznaira a művész egész életében vissza-visszatért. Fekete szeme és arcvonásai felismerhetők szinte minden nőalakban, akit megfestett, még Bella halála után is. Híres képein gyakran ábrázolta magát és Bellát, amint együtt repülnek, mintha szerelmük és gyönyörük olyan fizikai erőt indukálna, ami legyőzi a gravitációt.

Bella jó módú családból származott. Chagall tudta, bizonyítania kell, hogy elnyerje a Rosenfeld család engedélyét a házassághoz. 1914-ben azért tért vissza Vicebszkbe, hogy elvegye Bellát és magával vigye, de csapdába került a háború miatt lezárt határok között. Szentpétervárra költöztek, és tanúi lettek a szocialista forradalomnak. Egy rövid ideig a forradalmi rend elfogadta az avantgárd mozgalmat művészeti ideológiájának. Marcot felkérték, hogy legyen a képzőművészet komisszára. Lelkesen indította el az új művészeti iskolát Vicebszkben, és szorososan együttműködött El Liszickijjal és Kazimir Maleviccsel. Chagall megpróbált egy független gondolkodású művészekből álló kollektívát kialakítani. A hivatalos álláspont azonban hamar keményebbre váltott abban a tekintetben, hogy mi az igazi proletár művészet, és Marc lemondásra kényszerült. Egy rövid, örömteli időszakról eltekintve, amikor a moszkvai Jiddis Színháznak készített terveket, látnia kellett, hogy műveit nem fogadják el a bolsevikok. Néhány szegénységben töltött év után öt éves lányukkal, Idával együtt 1922-ben nyugatra utaztak, és soha nem tértek vissza. Bella hosszú életet élt Chagall mellett, osztozott gondjaiban és sikereiben, 1941-ben, amikor Párizs náci megszállása elől menekültek, vele ment New Yorkba is. 1944-ben halt meg egy amerikai kórházban, szepszisben. Egyetlen nő sem tudta ezután pótolni Bellát. Később Chagall így írt: „Sok éven át szerelme fedezte mindazt, amit a fényével tettem.”

A nagy művész tehát felnőtt, és túlnőtt családján, szülővárosán, hazáján is. Legyőzte a kulturális és országhatárokat, kilépett az űrbe, a határtalan misztikus szférákba, az egyetemes szint felé haladva. Munkássága csordultig telítve volt az oly nagyon áhított egyetemes szeretettel. „Életünkben egyetlen szín létezik, mint valami festő palettáján, s ez ad értelmet az életnek és a művészetnek. A szerelem színe.” (Marc Chagall)

Aliaksandr Khainouski,
a Belarusz Köztársaság nagykövete

Megjelent a *DiplomatA* magazin 2017. januári számában.